

J. S. Bach: c-moll fuga

– ELEMZÉS –

A c-moll prelúdium és fuga a Wohltemperiertes Klavier II. sorozatának 2. számú zongoradarabja. A Wohltemperiertes Klavier első és második sorozata külön-külön 24 prelúdiumból és fűgából álló gyűjtemény. Az első sorozat Köthenben íródott 1722-ben, míg a másodikat jóval később, 1744-ben Lipszében komponálta.

A *fuga* latin eredetű szó, jelentése: futás, kergetőzés. Szigorúan lineáris szerkesztésű mű, valamennyi szólamon végigvonuló jellegzetes témával. A fuga témája olyan zenei gondolat, amely formaalkotó funkcióval bír a kompozíciós feldolgozás során. A témát kezdetben az egyik szólam, minden kíséret nélkül mutatja be. Az alapformában megjelenő téma neve: „dux” (vezér), a másodikként belépő szólam neve: „comes” (társ). Ha comes pontos imitációja a duxnak, akkor a válasz „reális”, ha viszont attól kisebb-nagyobb mértékben eltér, akkor „tonális” válaszról beszélünk.

A *fuga-szerkezet* első szakasza a *fuga-expozíció*. A fuga-expozícióban a téma valamennyi szólamban alaphangnemben jelenik meg. A *c-moll fuga* szerkezeti felépítése több szempontból eltér az általánosságban meghatározott formai felépítéstől. Ez a fuga Bach szólamszám meghatározása szerint négyszólamú, azonban az expozícióban három szólam exponálja a témát. A témát a középső szólam mutatja be, ennek a szólamnak a neve: dux. Az alaphangnem kvintjéről induló téma tonikai terchagra érkezik meg. A válasz a felső szólamban kerül bemutatásra, ennek a szólamnak a neve: comes. A comes tonikai alaphangról indul, és a domináns hangnem tercén zár. A két szólam válasz-típusa: tonális. A dux kezdő tercugrását a comes szekundlépése egyenlíti ki, vagyis a téma és a válasza nem pontos transzpozíciói egymásnak. A 3. ütem felső szólamának „Asz”-hangja visszavezet c-mollba. A 4. ütem alsó szólama újra a téma dux-alakját mutatja be. Két ütemnyi átvezető rész után a fuga-szerkezet kontra-expozícióval bővül.

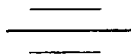
A *kontra-expozícióban* a téma és válasza ellenkező sorrendben követik egymást. Először a téma comes-alakja hallható az alsó szólamban alaphangnemben kisebb színezetbeli eltéréssel. A téma dux-alakja a felső szólamba kerül kisebb ritmikai módosulással. Ennek záró motívuma szekvenciálisan továbbfejlesztett a következő témabelépésig. Ezután a középső szólam szólaltatja meg a téma comes-alakját. A kontra-expozícióban a témák az expozíciótól eltérően más-más regiszterekben szólalnak meg. A 11. ütemben az alaphangnemtől kilendül a fuga. A felső szólamok szekvesziálisan továbbfejlesztett anyagával szemben a basszusban újabb téma jelenik meg f-mollban, majd a 14. ütemben a domináns hangnemben, g-mollban zár. A zárás pillanatát követően ebben az ütemben új szakasz indul c-mollban.

A felső szólam indítja ezt a részt a téma dux-alakjával, amely alatt torlasztással lép be a középső szólam augmentált témával, majd az alsó szólam szerkezetiileg módosult témafordítás-sal. A 16. ütemben a középső szólamban a comes eredeti alakja hangzik el, amelyre a felső szólam g-mollba transzponált témával felel. Újabb dux belépés az alsó szólamban c-mollban. Erre válaszol a szoprán ritmikailag módosult transzformált témával.

A 19. ütemben lép be a negyedik szólam augmentált témával, amellyel egy időben hangzik a szopránban a téma tükörfordítása kisebb dallami eltéréssel. Az augmentált téma után újra a basszusban témafordítással hangzik el a válasz. A 22. ütemben változatlanul a basszus intonálja a comest, de most már eredeti alakban. A 23. ütemben a c-moll zárlat után indul a fuga legintenzívebb torlasztásos szakasza.

A dux és comes alaphangnemben indulnak az expozícióban felállított sorrenddel egyezően. A tenor a témafejet imitálja. A 24. ütemben szubdomináns hangnembe transzponált témát indít a szoprán, a 25. ütemben az alt és tenor, s végül a 26. ütemben a basszus. Ez a szükmenet a 27. ütemben egy alterált szubdomináns harmóniába torkollik, amely a zenei folyamat legfelszítettebb pillanata. Ezután az alaphangnem kadenciális fordulatóval zárul a fúga.

A fúga szerkezeti felépítését összegezve, egyre intenzívebb kontrapunktikus fokozás jellemző, melyet a téma különböző alakjaival és azok kombinációjával ér el a zeneszerző az egyre sűrűsödő tématorlasztásos szakaszokban.

NÉMETH SÁNDORNÉ

magyarszakvezető és munkaközösség-vezető tanár

Paragvári utcai Általános Iskola

Szombathely

„A múltat tiszteld a jelenben...”

– EGY MŰVELTSÉGI VETÉLKEDŐ ÍRÁSBELI FELADATAI –

7–8. OSZTÁLY

I. Állítsátok időrendi sorrendbe az alábbi napokat, írjátok fel a „megemlékezések” pontos idejét / hónap, nap /, valamint azt is, miért vált nevezetessé az adott naptári nap!

A – a magyar szabadság napja (a magyar függetlenség napja)

B – a magyar tudomány napja

C – a magyar kultúra napja

D – a költészet napja

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....

/8 pont

II. Húzzátok alá az állatok helyesnek ítélt megoldást, majd a megoldás betűjelét írjátok ki a tipposzlopba!

I. Mikor vált Kölcsey Himnusza hivatalosan is állami himnusszá?

Tipp

A) 1848 B) 1990 C) 1844 D) 1956

2. Hol jelent meg a Himnusz és a Szózat először?

A) Hon B) Életképek C) Aurora D) Pesti Divatlap